

УДК 631

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ СЕЛЯНСЬКИХ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Єременко Д.В.

Таврійський державний агротехнологічний університет

Досліджено теоретичні засади функціонування фермерських господарств як однієї з форм вітчизняного аграрного підприємництва. Доведено взаємопов'язаність термінів «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Обґрунтовано багатогранність поняття «конкурентоспроможність фермерського господарства». Визначено основні фактори, що впливають на рівень конкурентоспроможності фермерського господарства. Обґрунтовано необхідність врахування соціального аспекту функціонування фермерського господарства для забезпечення його конкурентоспроможного розвитку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, фермерське господарство, аграрне виробництво, соціальний розвиток, державне регулювання.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняного аграрного виробництва характеризується зростанням значення малих підприємницьких форм, як в економічному, так і в соціальному аспектах. Запорукою подальшого функціонування сільських територій як адміністративно-соціального утворення є наявність великої кількості успішно функціонуючих підприємницьких одиниць, діяльність яких має здійснюватися в умовах жорсткого конкурентного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти проблеми конкурентоспроможного розвитку системи вітчизняного аграрного підприємництва знайшли своє відображення в працях В.К. Збарського, С.А. Нестеренко, В.А. Рульєва та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, на нашу думку, потребують додаткового вивчення окремі аспекти розвитку фермерських господарств, пов'язані із сімейно-трудоим характером їхньої діяльності.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів конкурентоспроможного функціонування вітчизняних фермерських господарств з урахуванням їхньої подвійної соціально-економічної природи.

Виклад основного матеріалу. Д. Арментано, розглядаючи конкуренцію з позицій антимонопольної боротьби, визначає її як процес, а не рівноважний стан. Конкурентна боротьба має передбачати не механічну оптимізацію при певних обмеженнях, а безперервний пошук, отримання можливості для здобуття прибутку за умов невизначеності [1].

Внутрішньогалузева конкуренція сформувалася за часів вільного ринку і характеризує боротьбу між виробниками, економічна діяльність яких відбувається в одній галузі, визначаючи при цьому ринкову вартість товару, стимулюючи процеси концентрації капіталу та централізації виробництва. На відміну від неї, міжгалузева конкуренція передбачає суперництво між виробниками, що діють різних сегментах економічного простору. В процесі міжгалузевої конкуренції відбувається перерозподіл капіталу, а також трудових ресурсів між різними сферами економіки, визначаючи ієрархію розвиненості галузей в макроекономічному масштабі.

В цьому аспекті необхідно відзначити, що сама природа конкуренції як процесу обумовлює формальний і статичний характер терміну «ринкова рівновага», оскільки постійне та безперервне суперництво продавців та покупців передбачає динаміку ринкових відносин, зміну умов реалізації, співвідношення ціни та якості, появи нових видів продукції тощо.

На цей факт, зокрема вказує І. Кірцнер, стверджуючи, що припинення ринкового процесу, що є характерним для стану ринкової рівноваги, являє собою і припинення процесу конкурентної боротьби. При цьому конкурентний ринковий процес завжди та постійно залишається за своєю сутністю підприємницьким [6].

А. Сміт, аналізуючи феномен конкуренції та її вплив на характер економічних відносин, зазначив зокрема, «...якщо певна галузь промисловості чи торгівлі або праці є вигідною для публіки, то чим вільнішою та ширшою є конкуренція, тим більш вигідними ці галузі будуть для населення» [12]. М. Портер, вказуючи на те, що саме конкуренція лежить в основі економіки, визначає наступні фактори, що визначають її рівень в масштабах певної галузі:

- загроза вторгнення нових учасників;
- загроза появи продуктів чи послуг-замінників;
- ринкова влада продавців;
- ринкова влада покупців;
- діяльність самого підприємства, спрямована на здобуття більш вигідного становища серед конкурентів [8].

Необхідно відзначити, що процес конкурентної боротьби можливо розглядати в двох аспектах, а саме боротьба «проти», з метою усунення потенційних чи наявних конкурентів і вивільнення місця на ринку, та боротьба «за», результатом якої є свідомий вибір споживача на користь продукції, що більшою мірою відповідає його потребам. Розглядаючи сутнісний характер поняття «конкуренція» в контексті еволюції економічних відносин, слід відмітити, що в процесі розвитку світової економічної системи, формування певних неписаних правил ведення господарської діяльності для окремих галузей, видів діяльності, підприємств, а також посилення ролі держави як арбітра, відбулося зміщення акцентів конкурентної боротьби, а саме транс-

формація суперництва «проти конкурента» на суперництво «за споживача».

Пошук нових ідей, нових форм товарів, можливостей оптимізації техніко-технологічного забезпечення стає основою забезпечення ефективного функціонування в умовах агресивного конкурентного середовища. В цьому аспекті постає питання забезпечення тривалості та стабільності для виробничо-господарської діяльності підприємства з урахуванням потенційної активності наявних чи можливих конкурентів, тобто питання забезпечення конкурентоспроможності як підприємства в цілому, так і його окремих галузей.

Необхідною умовою життєдіяльності господарюючого суб'єкта в ринкових умовах є спроможність відповідати вимогам, що сформувався як межах окремої галузі, так і на рівні національної економіки. Закон вартості, який являє собою один з базових законів ринкової системи, чітко встановлює необхідність відповідності організаційно-виробничих відносин конкретного господарства та стандартів, що дозволяють аналогічним підприємницьким структурам регіону не тільки компенсувати власні затрати, а й отримувати прибуток за результатами виробничої діяльності.

Таким чином, ефективна господарська діяльність в умовах ринкової конкуренції вимагає від підприємця цілого комплексу заходів, які мають одночасно досягати наступних цілей:

- відповідність потребам споживачів по даному товару чи послугі;
- нейтралізація негативного впливу конкурентів (потенційних чи наявних) у боротьбі за сегмент ринку;
- забезпечення економічної діяльності підприємства на засадах самофінансування та самокупності затрат.

Питання конкурентоспроможного функціонування суб'єктів аграрного виробництва має декілька аспектів, оскільки включає в себе як результативність окремих галузевих напрямів в межах окремого господарства, так і загальну ефективність його економічної діяльності, здатність відповідати вимогам підприємницького середовища. В цьому аспекті прийнято виділяти поняття «конкурентоспроможність продукції» та «конкурентоспроможність підприємства або організації». Враховуючи комплексний та багатоаспектний характер сутності зазначених понять, існує низка наукових підходів щодо теоретичного змісту даних дефініцій.

В. Грибов та В. Грузинов трактують конкурентоспроможність підприємства як перевагу по відношенню до інших підприємств даної галузі всередині країни і за її межами. На їхню думку, конкурентоспроможність не є іманентною якістю фірми, це означає, що конкурентоспроможність фірми може бути оцінена тільки в рамках групи фірм, що відносяться до однієї галузі, або фірм, що випускають аналогічні товари (послуги). Конкурентоспроможність можна виявити тільки порівнянням між собою цих фірм як у масштабі країни, так і в масштабі світового ринку. Основою конкурентоспроможності підприємства є конкурентоспроможність його продукції [3].

С. В. Брикаліна визначає конкурентоспроможність продукції, як сукупність її переваг на ринку, що забезпечуються привабливими для спо-

живача властивостями, низькою порівняно ціною та експлуатаційними витратами, оптимальним поєднанням параметрів ціна-якість, відповідністю умовам даного ринку, часу продаж і перевагам споживача, а також відмінністю в кращу сторону її основних характеристик від аналогічних на ринку [2].

С. А. Нестеренко, розглядаючи управлінський аспект конкурентоспроможного функціонування господарюючого суб'єкта, визначає «конкурентоспроможність підприємства» як протистояння своїм конкурентам в боротьбі за ринок, максимально використовуючи свій потенціал, у подальшому виробництві конкурентоздатної продукції та отримання синергетичного ефекту [7].

В. А. Рульєв, аналізуючи питання забезпечення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції, визначає поняття «конкурентоспроможність продукції» як комплекс економічних, технічних, технологічних, екологічних, організаційних, правових і нормативних параметрів, які забезпечують високі споживчі якості товару. Також дані параметри мають забезпечити більш високий попит на ринку, мінімальні затрати на його виробництво, а також більший рівень цін при реалізації продукції, який гарантує виробнику максимальний прибуток [11].

В. К. Збарський та М. А. Мисевич, вказуючи на багатоаспектність терміну «конкурентоспроможність» пропонують розглядати конкурентоспроможність продукції як порівняльну характеристику, яка визначає відмінність розглядуваної продукції від продукції конкурента і містить комплексне оцінювання сукупності її властивостей (окремі з яких можуть не мати кількісного вираження) щодо виявлених вимог ринку чи властивостей іншого товару [5].

Розглядаючи термін «конкурентоспроможність» як властивість суб'єкта ринкових стосунків, а також об'єкта ринкових відносин чи процесу конкурентних відносин, Ю. В. Сусіденко виділяє наступні риси конкурентоспроможності підприємства.

1. Взаємопов'язаність термінів «конкурентоспроможність підприємства» та «конкурентоспроможність продукції», оскільки підприємство є носієм властивостей конкурентоспроможності через свої товари та послуги.

2. Змінний характер конкурентоспроможності підприємства, що обумовлено впливом зовнішніх та внутрішніх чинників.

3. Основною метою підвищення конкурентоспроможності підприємства та продукції є досягнення оптимального поєднання інтересів виробників та споживачів [13].

Розглядаючи взаємопов'язаність понять «конкурентоспроможність підприємства» та «конкурентоспроможність продукції», нами виділяються наступні аспекти даного питання.

1. Виробничий. Включає в себе техніко-технологічний та організаційний моменти і обумовлює як конкурентоспроможність окремого виду продукції, так і загальний рівень конкурентоспроможності підприємства.

2. Ринковий. Охоплює комплекс питань, пов'язаних із забезпеченням контролю над певним сегментом окремого ринку. В даному аспекті питання оптимізації якісних властивостей про-

дукції дуже часто відходить на другий план, поступаючи місцем іншим заходам цінової та нецінової конкуренції.

3. Споживчий. Включає сукупність властивостей продукції, рівень співвідношення ціни та якості, а також ступінь задоволення потреб конкретних споживацьких груп, виходячи з рівня доходів та інших характеристик.

Необхідно відмітити, що кожен із зазначених аспектів може розглядатися, як в контексті забезпечення конкурентоспроможності галузі, так і підприємства в цілому, причому практична їхня практична сутність може розглядатися з різних точок зору. Відповідний рівень конкурентоспроможності продукції та стан конкурентоспроможності підприємства як господарюючого суб'єкта є результатом комплексної дії низки факторів, різних, як за характером, так і за природою.

Складність та різноманітність їхньої сутності обумовлює, в свою чергу, наявність різних наукових підходів щодо класифікації факторів конкурентоспроможності.

Висновки і пропозиції. В статті досліджено теоретичні засади функціонування фермерських господарств як однієї з форм вітчизняного аграрного підприємництва. Доведено взаємопов'язаність термінів «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Обґрунтовано багатогранність поняття «конкурентоспроможність фермерського господарства». Визначено основні фактори, що впливають на рівень конкурентоспроможності фермерського господарства. Обґрунтовано необхідність врахування соціального аспекту функціонування фермерського господарства для забезпечення його конкурентоспроможного розвитку.

Список літератури:

1. Арментано Доминик Т. Антитраст против конкуренции / Доминик Т. Арментано. Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 432 с. (Серия «Экономика»).
2. Брикаліна С. В. Конкурентоспроможність продукції, як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / С. В. Брикаліна, Я. І. Сидоренко // Последните научни постижения – 2010 – Новейшие научные достижения – 2010: материалы за VI Междунар. научна практична конф., София, 17-25 март 2010 г. Т. 7. Икономики. – София, 2010. – С. 49-51. – Бібліогр.: 2 назв. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm
3. Грибов В., Грузинов В. Экономика предприятия / В. Грибов, В. Грузинов. – Москва: «Мысль». – 2006. – 368 с.
4. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
5. Збарський В. К., Місевич М. А. Конкурентоспроможність високотоварних сільськогосподарських підприємств / В. К. Збарський, М. А. Місевич; за ред. К. Збарського. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 310 с.
6. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / Пер. с англ. под ред. проф. А. Н. Романова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
7. Нестеренко С. А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект [монографія] / С. А. Нестеренко. – К., 2012. – 483 с.
8. Портер М. Конкуренція; пер. з англ. / М. Портер. – М.: ИД «Вильямс», 2005. – 608 с.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14/page>
10. Рикардо Д. Сочинения: Пер. с англ. / Д. Рикардо. – М.: Госполитиздат, 1955. – Т. 1. – 360 с.
11. Рульєв В. А. Конкурентоспроможність плодів і ягід / В. А. Рульєв – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. – 315 с.
12. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Изд-во социально-политической литературы, 1962. – 654 с.
13. Сусіденко Ю. В. Теоретичні аспекти сутності категорії конкурентоспроможності підприємств АПК / Ю. В. Сусіденко // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 157-160.
14. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

Еременко Д.В.

Таврический государственный агротехнологический университет

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ КРЕСТЬЯНСКИХ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ

Аннотация

Исследованы теоретические основы функционирования фермерских хозяйств как одной из форм отечественного аграрного предпринимательства. Доказано взаимосвязь терминов «конкуренция» и «конкурентоспособность». Обоснованно многогранность понятия «конкурентоспособность фермерского хозяйства». Определены основные факторы, влияющие на уровень конкурентоспособности фермерского хозяйства. Обоснована необходимость учета социального аспекта функционирования фермерского хозяйства для обеспечения его конкурентоспособного развития.

Ключевые слова: конкурентоспособность, фермерское хозяйство, аграрное производство, социальное развитие, государственное регулирование.

Eremenko D.V.

Tavria State Agrotechnical University

THEORETICAL ASPECTS OF COMPETITIVE AGRICULTURAL FARM

Summary

The theoretical principles of functioning farms as a form of domestic agricultural enterprise. Proved interconnectedness terms «competition» and «competitiveness». Grounded complexity of the concept of «competitiveness of the farm.» The main factors affecting the competitiveness of farming. The necessity of taking into account the social aspects of the farm to ensure its competitive development.

Keywords: competitiveness, farm, agricultural production, social development, and regulation.

